

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 930.25:343.45(497.4)

Prejeto: 12. 3. 2013

Varstvo občutljivih osebnih podatkov v arhivskem gradivu nekdanje tajne politične policije – med zakonom in prakso

GREGOR JENUŠ

dr., arhivist, znanstveni sodelavec

Arhiv Republike Slovenije, Sektor za varstvo arhivskega gradiva MNZ in Zgodovinskega arhiva CK ZKS

Zvezdarska 1, SI-1127 Ljubljana

e-pošta: gregor.jenus@gov.si

IZVLEČEK

Avtor v prispevku obravnava varovanje občutljivih osebnih podatkov v arhivskem gradivu nekdanjih organov za notranje zadeve jugoslovanskega enopartijskega političnega režima po drugi svetovni vojni. Predstavlja veljavno in preteklo arhivsko zakonodajo, ki določa pogoje za dostop do občutljivih osebnih podatkov. Varovanje le-teh je namreč po ustavi opredeljeno kot temeljna človekova pravica. Izhajajoč iz tega kaže dilemo arhivistov, ki delajo z arhivskim gradivom, ki vsebuje občutljive osebne podatke, in načine, kako te zaščititi.

KLJUČNE BESEDE: varstvo osebnih podatkov, občutljivi osebni podatki, anonimizacija, človekove pravice, slovenska arhivska zakonodaja

ABSTRACT

THE PROTECTION OF SENSITIVE PERSONAL DATA IN THE ARCHIVAL RECORDS OF THE FORMER SECRET POLICE – BETWEEN LAW AND PRACTICE

This article discusses the issue of protecting sensitive personal data in the archival records of the former repressive authorities of the post-war Yugoslav one-party regime. It introduces the current and previous Slovenian archival legislation on accessing sensitive personal data. Considering the fact that Slovenian constitution defines the protection of such data as a fundamental human right, the paper aims to show the dilemma faced by archivists who work with records containing sensitive personal data and to present means of protecting such data.

KEY-WORDS: protection of personal data, sensitive personal data, anonymisation, human rights, Slovenian archival legislation

Nekdanje socialistične države Srednje in Vzhodne Evrope, ki so se po koncu druge svetovne vojne znašle v primežu novega enopartijskega političnega terorja, ki je simbolno radikalizacijo in odstop od »vladavine razuma« doživel v postavitvi Berlinskega zidu leta 1961, so vse do začetka devetdesetih let, kar zadeva družbene procese imele zelo podobno usodo.¹ Da bi zaščitili vladavino enopartijskega političnega sistema, so v vseh državah vzhodnega bloka² že kmalu po drugi svetovni vojni organizirali organe notranjih zadev, kakor tudi razne tajne preiskovalne, represivne organe, katerih naloga je bila nadzorovati civilno prebivalstvo in skrbeti za njegovo konformnost. Dosežena je bila z represijo, prisluškovanji, zasliševanji, zapori in izginjanjem, torej z očitnimi kršitvami človekovih pravic. Tako se danes zdi, da je v državah tako imenovanega vzhodnega bloka politično vodstvo gojilo veliko bolj kot nezaupanje do Zahoda, nezaupanje do lastnega naroda. Tako kot je zidava Berlinskega zidu pomenila simbolno radikalizacijo družbenih odnosov, je njegov padec leta 1989 v državah vzhodnega bloka prinesel novo soočenje z njihovo lastno preteklostjo in razsežnostmi kršitev človekovih pravic in osebnega dostojanstva njenih prebivalcev.³ O tem namreč pričajo velikanske količine arhivskega gradiva nekdanjih organov notranjih zadev in tajnih policij, ki so preživeli množično, velikokrat tudi panično uničevanje. Države, ki so izšle iz nekdanjega socialističnega bloka, so se tako morale soočiti z upravljanjem arhivskega gradiva nekdanjih represivnih organov. Pri tem so ubirale različne poti in se soočale z različnimi izzivi.⁴ To nedvomno velja tudi za Republiko Slovenijo, ki pa v nasprotju z drugimi državami socialističnega bloka ni uvajala poseb-

nih arhivskih institucij in zakonodaje,⁵ s katero bi tovrstno arhivsko gradivo varovala, marveč ga je kot pomembno zapuščino nacionalne preteklosti dodelila v hrambo Arhivu Republike Slovenije (dalje: Arhiv RS) kot osrednji slovenski arhivski instituciji. Ta se zaradi te odločitve danes srečuje s posebnimi izzivi – kako uresničevati javni interes v zvezi z dostopom do tovrstnega gradiva, hkrati pa zagotoviti posameznikom varovanje njihove zasebnosti.⁶

Arhivsko gradivo predstavlja vezni člen z našo preteklostjo, saj nam kot zapuščina določenega časa omogoča neposreden vpogled v delovanje takratnih družbenih sistemov, institucij, skupin ali posameznikov in njihovo komunikacijo, iz njega je mogoče rekonstruirati splošno ozračje v prelomnih trenutkih naše zgodovine ali družbene procese, ki so pripomogli h korenitim družbeno-političnim spremembam. Prav zaradi njegove vrednosti kot primarnega vira je arhivsko gradivo pomembno za humanistične in družboslovne raziskave, saj se s pravilno interpretacijo arhivskega gradiva približamo objektivni zgodovinski resnici, hkrati pa z ustreznim citiranjem arhivskega gradiva, kot nalaga »zgodovinarski ceh«, zagotovimo sledljivost in preverljivost našega pisanja.⁷

Za dejanski prikaz zgodovinskega dogajanja je potrebno biti pri interpretaciji virov izjemno pazljiv. Posebno zato, da interpretacija zgodovinskih »dejstev« ne bi bila ideološka ali pristranska. Zgodovinar je namreč vedno v nevarnosti, da bo nanj vir vplival, ali še huje, da bo v želji po dobesednem navajanju posameznih delov arhivskega gradiva citate izločil iz konteksta in s tem spremenil »potek« zgodovine. Zato mora imeti zgodovinar venomer pred očmi celotno zgodbo, pa tudi, če je le mogoče, celotno dosegljivo arhivsko in časniško gradivo ter obstoječo literaturo. »Materijo«, s katero se ukvarja, mora dobro poznati. Poznati mora ključne dogodke in tudi osebe, ki so z njimi povezane. To pa nedvomno pomeni, da mora poznati tudi osebne podatke teh oseb. Raziskovalec mora pri tem izhajati iz raziskovalne etike, ta pa mu nalaga, da s podatki, ki jih najde v arhivskem gradivu, ravna pazljivo in, še posebno če gre za žive osebe, z razkritjem osebam ne škoduje.

Pomembno vlogo pri raziskovanju zgodovine imajo, kot trdi Janez Kopač, tudi arhivisti, ki so »kreatorji zgodovinskih raziskav oziroma zgodovine«. ⁸ Čeprav je njihova vloga pri nastajanju zgodovinskih raz-

¹ Strehlow: *Der Gefährliche Weg in die Freiheit*, str. 9–11, glej tudi 20–30.

² Tako imenovane države VZHODNEGA BLOKA so posledica blokavske delitve sveta po drugi svetovni vojni in hegemonističnega odnosa Sovjetske zveze kot varuhinje socialističnega političnega in družbenega sistema pred kapitalističnim Zahodom z ZDA na čelu. V vzhodni blok uvrščamo Sovjetsko zvezo ter njene evropske, deloma tudi azijske satelitske države. V Evropi so sodile med države vzhodnega bloka Nemška demokratična republika, Republika Poljska, Češkoslovaška, Madžarska, Bolgarija in Romunija. Do izbruha informbirojevske krize se je med države vzhodnega bloka uvrščala tudi povojna Jugoslavija, a je zaradi odmika od sovjetskega družbeno-političnega sistema iz okvira sovjetske hegemonije izpadla. Do srede 60. let je sodila v ta blok tudi Albanija, a je zaradi političnih in gospodarskih interesov po letu 1968 gravitirala h Kitajski. Prim. Hacker: *Der Ostblock. Entstehung, Entwicklung und Struktur*.

³ Wolfrum: *Die Mauer*, str. 11–41, 129–141.

⁴ Dornik Šubelj: Primerjava različnih praks med slovenskimi in tujimi arhivi, str. 33–34.

⁵ Cankar: *Managing the records of the former secret service in the Republic of Slovenia*, str. 1.

⁶ Melik: *Arhivi in državljani*, str. 51–55.

⁷ Bloch: *Apologija zgodovine ali zgodovinarjev poklic*, str. 97–98.

⁸ Kopač: *Kodeks arhivske poklicne etike*, str. 210.

iskav pogosto prezrta, s svojim poznavanjem fondov in dokumentov, na podlagi katerih opravljajo strokovno (in velikokrat tudi znanstvenoraziskovalno) delo, lahko pomembno pripomorejo k odkrivanju novih zgodovinskih dejstev. Ne glede na to so se arhivisti še posebno v preteklih letih znašli v navzkrižnem ognju med politiko in publicisti (raziskovalci) v zvezi z dostopom do arhivskega gradiva organov notranjih zadev nekdanjega socialističnega enopartijskega družbeno-političnega državnega sistema Jugoslavije. To je bila posledica upoštevanja arhivske zakonodaje, saj je napisana na tak način, da dopušča široke možnosti za interpretacijo pravic uporabnika v zvezi z dostopnostjo do gradiva nekdanjih represivnih organov in osebnih podatkov, arhivista pa spravi v tak položaj, da mora ob sicer nedorečenih normah štiti osebne podatke posameznikov ali družbenih skupin pred morebitnimi zlorabami. V Arhivu RS je bila tako v letih 2011 in 2012 ena najpogosteje uporabljenih besed beseda »anonimizacija«. Označevala je prikrivanje občutljivih osebnih podatkov v arhivskem gradivu fonda *SI AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve Socialistične republike Slovenije* (dalje: AS 1931). Ravno zaradi te »anonimizacije« pa s(m)o bili arhivisti, ki s(m)o bili vključeni v postopek varovanja podatkov, deležni kritike uporabnikov, kakor tudi arhivskih kolegov, da arhivsko gradivo prikrivamo in s tem onemogočamo znanstvenoraziskovalno delo in da sta s tem kršena slovenska zakonodaja (celo ustava) in *Arhivski kodeks* (dalje: *Kodeks*).⁹ Arhivisti naj bi tako med drugim kršili 1. člen *Kodeksa*: »Arhivist mora varovati celovitost arhivskega gradiva in tako zagotoviti, da ostane zanesljiva pričča preteklosti.«¹⁰ Očitek, da gre za kršitev tega načela, naj bi bil posledica prikrivanja posameznih delov arhivskega gradiva ali onemogočanja dostopa do celotnih dokumentov, v skrajnih primerih pa tudi fasciklov ali tehničnih enot. Prav tako pa naj bi arhivisti kršili 6. člen *Kodeksa*,¹¹ člen, ki govori o nepristranskosti pri uporabi arhivskega gradiva. Arhivsko gradivo omenjenega fonda AS

1931 je namreč bilo (bolj ali manj brez omejitev) dostopno več let, izsledki raziskav pa publicirani v številnih prispevkih in celo monografijah. Z uvedbo anonimizacije v Arhivu RS jeseni leta 2011 naj bi bili tako uporabniki obravnavani različno, saj niso imeli enakih možnosti za opravljanje svojega raziskovalnega dela. To seveda glede na to, da je veljala ista zakonodaja, ni vzdržno in celo pravno oziroma ustavno sporno. *Ustava Republike Slovenije* (dalje *Ustava*)¹² namreč v 14. členu določa, da so vsakomur zagotovljene enake pravice in da smo pred zakonom in pri upoštevanju zakona enaki.

»V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino.

Vsi so pred zakonom enaki.«¹³

Miro Cerar tako meni, da načelo »enakosti pred zakonom« terja, »da se načelo enakopravnosti zagotavlja tudi pri izvajanju zakona /.../ To pomeni, da mora biti načelo enakopravnosti upoštevano tudi v upravnih, sodnih in drugih pravni praksi.«¹⁴

Arhiv RS je od prevzema prvega gradiva nekdanje tajne policije leta 1998 gradivo posredoval uporabnikom na dva različna načina. V prvem primeru je bilo gradivo dosjejev žrtev nekdanjega režima, ki je bilo seveda praviloma zbrano s kršitvijo človekovih pravic in svoboščin, dostopno le žrtvam samim, deset let po smrti takšne osebe pa tudi drugim uporabnikom. Uporabniki so lahko do arhivskega gradiva izjemoma dostopali tudi prej, vendar le če so za vpogled pridobili pisno dovoljenje ali pooblastilo osebe, na katero se je gradivo nanašalo. Preostalo gradivo (zadeve, razna poročila in analize) je bilo po podpisu izjave o varovanju občutljivih osebnih podatkov dostopno vsem uporabnikom. Arhivski uslužbenci gradiva niso pregledovali in ugotavljali, ali vsebuje občutljive osebne podatke, pač pa so se uporabniki s podpisom omenjene izjave zavezali, da tovrstnih podatkov ne bodo zlorabljali in jih posredovali tretjim osebam.

Drug način dostopnosti in uporabe je vključeval omenjeno »anonimizacijo« arhivskega gradiva z občutljivimi osebnimi podatki. Arhivsko gradivo, v katero je uporabnik želel dobiti vpogled, je bilo prej pregledno. Hkrati pa s(m)o arhivisti z ugotavljanjem izvrševanja javnih funkcij oseb oziroma njihovega

⁹ Arhivski kodeks je bil sprejet na XIII. Mednarodnem arhivskem zborovanju v Pekingu med 2. in 7. septembrom 1996. Ta (*International Council on Archives Code of Ethics*) je danes dostopen v 22 jezikih. V slovenski jezik ga je prevedla Marija Vera Erjavec (leta 1997) in ga objavila v jubilejnem, dvajsetem letniku revije *Arhivi*. Prim. Vera-Erjavec: *Kodeks etike*, str. 14–16; Glej tudi Matić: *Arhivska javna služba med politiko in stroko*, str. 12–14.

¹⁰ Vera-Erjavec: *Kodeks etike*, str. 14; Matić: *Arhivska javna služba med politiko in stroko*, str. 12.

¹¹ »Arhivisti si morajo prizadevati za čim večjo dostopnost arhivskega gradiva in omogočiti nepristranske usluge vsem uporabnikom«. Prim. Vera-Erjavec: *Kodeks etike*, str. 15; Matić: *Arhivska javna služba med politiko in stroko*, str. 13.

¹² *Ustava Republike Slovenije* (dalje: *Ustava RS*), Ur. l. RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03, 69/04 in 68/06.

¹³ *Ustava Republike Slovenije* (dalje: *Ustava RS*), Ur. l. RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03, 69/04 in 68/06.

¹⁴ Cerar: *Nekateri (ustavno)pravni vidiki načela nediskriminacije*, str. 41.

stanja (ali so osebe pokojne in ali je od morebitne smrti minilo že več kot deset let) ugotavljali, ali je »anonimizacija« upošteva je roke nedostopnosti sploh potrebna.¹⁵

Arhivisti s(m)o se glede uporabe arhivskega gradiva nekdanjih represivnih organov znašli v težavni situaciji. V skladu s 1. odstavkom 53. člena *Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih* (ZVDAGA, Ur. l. RS, št. 30/2006) sodi med temeljne naloge arhivske javne službe »/.../ dajanje arhivskega gradiva v uporabo«,¹⁶ izhajajoč iz 63. člena istega zakona¹⁷ je tako »javno arhivsko gradivo v arhivih na podlagi pisne zahteve za uporabo ali preko objave na svetovnem spletu dostopno vsakomur /.../«. ¹⁸ Vendar pa je potrebno izpostaviti, da sta dostopnost in uporaba arhivskega gradiva odvisni od posameznih omejitev, ki so vezane na čas, ki je pretekel od njegovega nastanka, ali narave podatkov, ki so v arhivskem gradivu.

Upošteva joč 7. člen *kodeksa* so arhivisti primorani »/.../ spoštovati dostopnost in zaupnost informacij ter delovati v mejah odgovarjajoče zakonodaje«. ¹⁹ Leta 2006 je *Vlada Republike Slovenije* sprejela prenovljen arhivski zakon (ZVDAGA, Ur. l. RS, št. 30/2006), ki je nasledil *Zakon o arhivskem gradivu in arhivih* (ZAGA, Ur. l. RS, št. 20/1997). ZAGA je v 41. členu določal roke za dostopnost do arhivskega gradiva.

»Javno arhivsko gradivo, ki ob svojem nastanku ni bilo namenjeno javnosti, postane dostopno za uporabo 30 let po nastanku.

Javno arhivsko gradivo, ki vsebuje podatke, ki se nanašajo na obrambne in mednarodne zadeve, zadeve s področja nacionalne varnosti, vključno z vzdrževanjem reda in miru, ter na ekonomske interese države in katerih odkritje bi lahko povzročilo škodo, postane dostopno za uporabo 40 let po svojem nastanku.

Javno arhivsko gradivo, ki vsebuje podatke o zasebnosti posameznika, postane dostopno za uporabo 75 let po svojem nastanku oziroma 10 let po smrti osebe, na katero se nanaša, če je datum smrti znan, kolikor ni z drugimi predpisi drugače določeno.

Javnopravna oseba, ki izroči javno arhivsko gradivo arhivu, ga je glede na prejšnja dva odstavka dolžna označiti z ustreznimi roki nedostopnosti ter v izročitvenem zapisniku posebej navesti roke nedostopnosti za posamezno javno arhivsko gradivo.«²⁰

ZAGA je glede dostopa do osebnih podatkov ali tako imenovanih »podatkov o zasebnosti« bil zelo konkreten in ni določal izjem posameznikov ali družbenih skupin, ki bi bile od varovanja osebnih podatkov izvzete. Ne glede na obliko zasebnih podatkov so ti postali dostopni 75 let po nastanku, oziroma 10 let po smrti posameznika, na katerega so se nanašali.²¹ ZVDAGA je na področju dostopanja do arhivskega gradiva in posameznih oblik podatkov vnesel spremembe. Posebno od tedaj »buri duhove« 65. člen tega zakona, ki določa roke dostopnosti ali nedostopnosti nekaterih vrst arhivskega gradiva. V tem členu zakona so zakonodajalci posebno izpostavili arhivsko gradivo, ki je nastalo pred konstituiranjem *Skupščine Republike Slovenije* 17. maja 1990 in se nanaša na nekdanje družbenopolitične organizacije, organe notranjih zadev, pravosodne organe in obveščevalno-varnostne službe.

1. odstavek 65. člena ZVDAGA je »logično« varovalo podatkov, ki se nanašajo na državno in javno varnost, ki so brez omejitev dostopni 40 letih od nastanka²², v vsakdanji arhivski praksi pa sta se pokazala kot posebno problematična 2. in 3. odstavek 65. člena ZVDAGA.

2. odstavek 65. člena ZVDAGA opredeljuje občutljive osebne podatke in dostopnost le-teh. Občutljivi osebni podatki tako po tem odstavku postanejo dostopni šele 75 let po nastanku ali 10 let po smrti osebe, na katero se nanašajo, če je datum smrti znan.²³ Ta odstavek člena zakona je bil uskla-

¹⁵ Cankar: Managing the records of the former secret service in the Republic of Slovenia, str. 9.

¹⁶ 53. člen, *Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva in arhivih*, Ur. l. RS, št. 30/2006.

¹⁷ 63. člen, *Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva in arhivih*, Ur. l. RS, št. 30/2006.

¹⁸ Zahteva za uporabo arhivskega gradiva mora vsebovati osebno ime oziroma naziv osebe, njeno uradno dodeljeno identifikacijsko oznako, namen uporabe arhivskega gradiva. Prim. Dornik Šubelj: Varstvo osebnih podatkov pri vpogledu v osebne dosjeje nekdanje SDV, str. 84.

¹⁹ 7. člen dalje določa: »Arhivisti morajo zagotoviti, da se korporativna in osebna zasebnost ter državna varnost zaščitijo brez uničevanja podatkov, posebno pri računalniških zapisih, kjer sta dopolnjevanje in brisanje podatkov običajna praksa. Spoštovati morajo zasebnost posameznikov, ki so ustvarili gradivo ali so predmet tega gradiva, posebno pa tistih, ki ne morejo odločiti o njegovi uporabi ali uničenju. Prim. Vera-Erjavc: Kodeks etike, str. 15; Matič: Arhivska javna služba med politiko in stroko, str. 14.

²⁰ 41. člen, *Zakon o arhivskem gradivu in arhivih*, Ur. l. RS, št. 20/1997.

²¹ 3. odstavek, 41. člen, *Zakon o arhivskem gradivu in arhivih*, Ur. l. RS, št. 20/1997.

²² »(1) Javno arhivsko gradivo, ki vsebuje podatke, ki se nanašajo na državno in javno varnost, obrambo, zunanje zadeve ali obveščevalno in varnostno dejavnost države ter njene gospodarske interese ter poslovne in davčne skrivnosti in katerih razkritje nepoklicani osebi bi lahko povzročilo škodljive posledice za varnost države in drugih oseb ter njihove interese, postane dostopno za uporabo praviloma najkasneje 40 let po nastanku.«

1. odstavek, 65. člen, *Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva in arhivih*, Ur. l. RS, št. 30/2006.

²³ »(2) Javno arhivsko gradivo, ki vsebuje občutljive osebne podatke (podatki o rasnem, narodnem ali narodnostnem poreklu, političnem, verskem ali filozofskem prepričanju, članstvu v po-

jen z *Zakonom o varstvu osebnih podatkih* (ZVOP-1, Ur. l. RS, 86/2004).²⁴ Na določen način je izpeljan iz 41. člena ZAGA, čeprav uvaja novo pojmovanje »podatkov o zasebnem življenju«, kot jih je ta določal, in je pri tem veliko natančnejši. Posameznikova zasebnost v pravnem smislu je bila v ZAGA formulirana zelo široko in je obsegala podatke, ki so se nanašali na posameznikovo ideološko, versko in politično prepričanje, na izobrazbo, poklic, zdravstveno stanje, intimnost, premoženjsko stanje, davčne zadeve, poslovnosti itd.²⁵ To je vsekakor bila izjemno pomembna pridobitev ZVDAGA v zvezi s pojmovanjem osebnih podatkov, saj si je bilo s pojmom »zasebni podatki« mogoče razlagati marsikaj. V 2. odstavku 65. člena tako zakonodajalec govori o občutljivih osebnih podatkih, ki so opredeljeni kot podatki o »rasnem, narodnem ali narodnostnem poreklu, političnem, verskem ali filozofskem prepričanju, članstvu v politični stranki in sindikatu, zdravstvenem stanju, spolnem življenju, vpisu ali izbrisu v ali iz kazenske evidence.«²⁶ Vsi navedeni podatki so dostopni podobno, kot je določal že ZAGA, 75 let po nastanku ali 10 let po smrti osebe, na katero se nanašajo.

Navedeni podatki razkrivajo številne intimne in druge lastnosti posameznika, njegova razmerja, stanja, zato lahko javna uporaba ali zloraba teh podatkov ogrozi posameznikovo dostojanstvo, celo osebno varnost in zato pomeni kršitev človekovih pravic, njegove zasebnosti in tudi duševne integritete.²⁷

Sam 2. odstavek 65. člena zakona ne bi bil »problematičen«, če ZVDAGA 65. členu ne bi dodala 3. odstavka zakona.²⁸

»(3) Arhivsko gradivo, nastalo pred konstituiranjem Skupščine Republike Slovenije 17. maja 1990, ki

litični stranki in sindikatu, zdravstvenem stanju, spolnem življenju, vpisu ali izbrisu v ali iz kazenske evidence, ki se vodijo na podlagi zakona, ki ureja prekrške, biometrične značilnosti, če je z njihovo uporabo mogoče določiti posameznika v zvezi s kakšno od prej navedenih okoliščin), postane dostopno za uporabo 75 let po svojem nastanku ali deset let po smrti osebe, na katero se nanaša, če je datum smrti znan, če ni z drugimi predpisi drugače določeno.» Glej: 2. odstavek, 65. člen, Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva in arhivih, Ur. l. RS, št. 30/2006.

²⁴ ZVOP-1 je leta 2007 doživel spremembe in bil objavljen v Uradnem listu RS, 94/2007.

²⁵ Žumer: *Arhiviranje zapisov*, str. 286.

²⁶ 2. odstavek, 65. člen, Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva in arhivih, Ur. l. RS, št. 30/2006.

²⁷ Cerar: Varstvo osebnih podatkov – med informacijsko zasebnostjo posameznika in javnim interesom, str. 17–18; Dornik Šubelj: Varstvo osebnih podatkov pri vpogledu v osebne dosjeje nekdanje SDV, str. 84.

²⁸ Zanimivo je, da v pogovoru z nekaterimi akterji, ki so bili aktivni pri pripravi ZVDAGA, danes ni več natančno jasno, kdaj oziroma kako je bila te sporna formulacija vključena v arhivski zakon.

se nanaša na nekdanje družbenopolitične organizacije (npr. Zveza komunistov Slovenije, Socialistična zveza delovnega ljudstva, Zveza sindikatov Slovenije, Zveza socialistične mladine Slovenije, Zveza združenj borcev NOV Slovenije, Zveza rezervnih vojaških starešin Slovenije), organe notranjih zadev (npr. policija), pravosodne organe (npr. sodišča, tožilstva, zapori) in obveščevalno varnostne službe, je dostopno brez omejitev, razen arhivskega gradiva, ki vsebuje občutljive osebne podatke, ki so bili pridobljeni s kršenjem človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter se nanašajo na osebe, ki niso bile nosilke javnih funkcij.»²⁹

3. odstavek 65. člena ZVDAGA tako odpravlja omejitve dostopnosti do občutljivih osebnih podatkov, kot jih določata 2. odstavek 65. člena ZVDAGA in tudi ZVOP-1. Tako so po 3. odstavku 65. člena vsi občutljivi osebni podatki oseb, ki so bile nosilke javnih funkcij, dostopni. To pa je zelo velik problem. Varstvo osebnih podatkov je po ustavi opredeljeno kot temeljna človekova pravica, ki ima kot takšna javnopravno naravo ter je zato varovana v okviru ustavnega, upravnega in kazenskega prava. Prav tako ni izključeno civilnopravno (torej odškodninsko) varstvo le-teh kot osebne pravice posameznika, to pa je v skladu z Evropsko unijo, ki je v svoji listini o temeljnih pravicah izrecno opredelila posameznikovo pravico do varstva osebnih podatkov.³⁰

65. člen ZVDAGA tako postane problematičen zato, ker naj bi bili varovani le občutljivi osebni podatki žrtev nekdanjih represivnih in preiskovalnih organov. Ob dvomu je zakonodajalec v četrtem odstavku istega člena kot posebno varovalo vpeljal arhivsko komisijo, ki odloča o posameznih problematičnih vprašanjih, nadzor pa dodelil posebnemu inšpektoratu za kulturo in medije. S tem naj bi bilo opredeljeno razmerje med varstvom zasebnosti posameznika in javnim interesom.³¹ Prav to določilo pa se je v praksi izkazalo kot težko obvladljivo.

Arhiv RS hrani ohranjeno in predano arhivsko gradivo nekdanjih organov za notranje zadeve (kakor tudi gradivo s področja državne varnosti) v okviru Sektorja za varstvo arhivskega gradiva Ministrstva za notranje zadeve in gradiva nekdanjega Zgodovinskega arhiva Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije. V sektorju sta združena dva nekdanja specialna arhiva, Arhiv Ministrstva za notranje zadeve in leta 1990 ukinjeni Zgodovinski arhiv Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije, ki sta upravljala arhi-

²⁹ 3. odstavek, 65. člen, Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva in arhivih, Ur. l. RS, št. 30/2006.

³⁰ Cerar: Varstvo osebnih podatkov – med informacijsko zasebnostjo posameznika in javnim interesom, str. 18.

³¹ Dornik Šubelj: Varstvo osebnih podatkov pri vpogledu v osebne dosjeje nekdanje SDV, str. 85.

vsako gradivo, ki mu je poseben pomen pripisoval že nekdanji enopartijski režim. Sektor skrbi za približno 1.500 tekočih metrov arhivskega gradiva: približno 1.000 tekočih metrov je gradiva, ki je nastalo, bilo prejeta ali zbrano pri delu partijskih organov, 392 tekočih metrov pa se nanaša na delo nekdanjih organov za notranje zadeve. Večino, skoraj tri četrtine navedene količine, predstavlja arhivsko gradivo državne varnosti, preostalo pa arhivsko gradivo drugih uprav ministrstva. Kar zadeva arhivsko gradivo državne varnosti, ne gre samo za gradivo na papirju, saj je velik del zelo pomembnega arhivskega gradiva (zlasti iz druge polovice 40. in začetka 50. let 20. stoletja) ohranjen samo v obliki kopij na mikrofilmu. Skupaj z drugim gradivom, posnetim na mikrofilm, obstaja 2.500.000 posnetkov. Poleg gradiva na papirju in mikrofilmih obsega arhivsko gradivo tudi videozapise (na filmskem traku in videokasetah (VHS)), avdiozapise (magnetofonski trakovi in audiokasete) ter tudi gradivo, ki je izvorno nastalo v digitalni obliki (elektronska evidenca in elektronska baza dokumentov).³²

Arhivsko gradivo, ki ga je pri svojem delu ustvarila, prejela in zbrala nekdanja tajna služba slovenskega enopartijskega režima, se ne nanaša samo na povojni čas. Vključuje pomembno medvojno gradivo – tako gradivo obveščevalnih in varnostnih služb v širši jugoslovanski okvir vpetega slovenskega partizanskega tabora.³³ *Ministrstvo za notranje zadeve* je namreč bil večplasten in zelo kompleksen državni organ. Na grobo bi lahko njegov historiat razdelili na štiri obdobja, ki so sledila družbeno-političnim spremembam:

1. nastanek organov za notranje zadeve na osvobojenem ozemlju med okupacijo in ustanovitev *Ministrstva za notranje zadeve* (od maja 1945. do marca 1946.);
2. delovanje *Ministrstva za notranje zadeve Ljudske Republike Slovenije* od marca 1946 do leta 1953;
3. delovanje *Državnega sekretariata za notranje zadeve Ljudske Republike Slovenije* od 1953. do 1963.³⁴

³² Cankar: *Managing the records of the former secret service in the Republic of Slovenia*, str. 5–6.

³³ Ohranjenih je približno 4.000 povojnih osebnih dosjejev (tako jugoslovanskih kot tujih državljanov), več kot 45.000 krajših dosjejev (tako imenovanih terenskih preverek) in skoraj 80.000 dosjejev emigrantov. Ne glede na periodična in obsežna uničevanja se precej ohranjenega arhivskega gradiva nanaša tudi na kasnejše notranje delovanje (spremljanje dejanske in morebitne opozicije doma in v tujini) ter zlasti delovanje *Uprave službe državne varnosti* v obveščevalni in protiobveščevalni dejavnosti v 70. in 80. letih 20. stoletja. Prav tam, str. 6.

³⁴ Leta 1953 so zaradi sprememb na državni ravni in *ustavnega zakona* nastale spremembe v strukturi organov za notranje zadeve, ministrstvo pa se je preimenovalo v *Državni sekretariat za notranje zadeve*. Ukinjena je bila pretežno vojaška

4. delovanje *Republiškega sekretariata za notranje zadeve Socialistične republike Slovenije* od 1963. do 1990.³⁵

Ministrstvo za notranje zadeve je svoje ime dobilo 5. maja 1945 na zasedanju prve slovenske vlade v Ajdovščini. Vodenje te organizacijske enote *Narodne vlade Slovenije* je tedaj prevzel Zoran Polič, na položaju ministra pa je ostal do marca 1946. *Ministrstvo za notranje zadeve* je po osvoboditvi in prihodu v Ljubljano prevzelo vse naloge notranje uprave nekdanje banovine, kakor tudi zadolžitve, ki jih je od februarja 1944 opravljal *Odsek za notranje zadeve pri Predsedstvu Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta* (P SNOS).³⁶ Ta je bil oblikovan februarja 1944 po zboru odposlancev slovenskega naroda v Črnomlju. Od marca do maja 1944 ga je vodil Ivan Maček – Matija. V sestavu je imel štiri oddelke:

- Oddelek za narodno zaščito (OZNA),
- Obveščevalno-evidenčni oddelek,
- Poveljstvo Vojske državne varnosti (VDV),
- Oddelek za inozemstvo.³⁷

Danes daleč največ prahu dviguje arhivsko gradivo, ki je nastalo ob delovanju *Oddelka za zaščito naroda* (OZNA) in tudi njegovih naslednic, ki so sicer izstopale po kršitvah človekovih pravic in so imele nalogo očistiti povojno Jugoslavijo motečih družbenih elementov.³⁸

organiziranost *Ministrstva za notranje zadeve*. Njegovi uslužbenci so postali civilni uslužbenci, prvič pa sta bili državna in javna varnost združeni pod enotnim vodstvom. *Državni sekretariat za notranje zadeve* se je tako razdelil na *Upravo državne varnosti*, *Upravo javne varnosti*, *Komando Ljudske milice in Upravo za splošne zadeve*. Prim. Dornik Šubelj: *Nastanek in razvoj organov za notranje zadeve republike Slovenije v obdobju 1945 do 1963*, str. 78–80.

³⁵ Več o državni ureditvi in razvoju organov za notranje zadeve glej Kopač: *Državna ureditev in upravno-teritorialni razvoj v Sloveniji (1945–1963)*, str. 83–105; Kopač: *Državna ureditev in upravno-teritorialni razvoj v Sloveniji (1963–1994)*, str. 1–20; Dornik Šubelj: *Nastanek in razvoj organov za notranje zadeve republike Slovenije v obdobju 1945 do 1963*, str. 78–79.

³⁶ Z odlokom *Predsedstva SNOS* so bili 1. mara 1944 v posameznih okrožnih izpostavah organizirani oddelki narodne zaščite in obveščevalni oddelki. Vanje so se združili obveščevalci na črnomeljskem zboru razpuščene *Varnostno-obveščevalne službe Osvobodilne fronte* (VOS OF), varnostni odredi pa so se združevali v brigade vojske državne varnosti, ki je bila Oddelku za notranje zadeve P SNOS dodeljena kot oborožena sila. Dornik Šubelj: *Ustanovitev in delovanje odseka za notranje zadeve pri predsedstvu SNOS*, str. 160–161; Prim. Dornik Šubelj: *Nastanek in razvoj organov za notranje zadeve republike Slovenije v obdobju od 1945. do 1963.*, str. 78–79.

³⁷ Dornik Šubelj: *Nastanek in razvoj organov za notranje zadeve republike Slovenije v obdobju od 1945. do 1963.*, str. 78.

³⁸ Alojzij Vrhovc – 80. letnik. *Dogovori* (1984), št. 10–11.

OZNA kot sestavni del poverjenišтва za narodno obrambo je bila organizirana na štiri odseke:

- PRVI ODSEK: na Slovenskem je prišel v njegov okvir odsek za inozemstvo nekdanjega odseka za notranje zadeve in je imel nalogo politično-obveščevalne in protiobveščevalne službe na okupiranem ozemlju in v tujini.
- DRUGI ODSEK: nastal je iz dela obveščevalnega odseka in je opravljal protiobveščevalne naloge na osvobojenem ozemlju, prav tako je v njegovem okviru delovala obveščevalna šola.
- TRETJI ODSEK: predstavljal je nov organ, ki je opravlja naloge protiobveščevalne službe v vojski. Bil je prvi organ, ki se je dejansko izločil iz OZNE.³⁹
- ČETRTI ODSEK: nastal je iz evidenčnega odseka; tja so spadale kartoteka OZNE, statistika in tehnika (na Slovenskem tudi radiotelegrafski in stropisni tečaj).⁴⁰

Korenite spremembe pri delovanju OZNE in *Ministrstva za notranje zadeve* so se zgodile marca 1946, ko je zvezni minister za notranje zadeve predpisal novo organizacijo ministrstev notranjih zadev po jugoslovanskih republikah. OZNA je bila razdeljena na civilni in vojaški del: nastali sta civilna *Uprava državne varnosti* (UDV) srb. *Uprava državne bezbednosti* ali UDBA) in vojaška *Kontraobveščevalna služba* (KOS). Službi sta bili organizirani po sovjetskih zgledih; v splošnem nezaupanju prebivalstvu je tako zlasti UDV sledila posameznikom, preiskovala stanovanja, aretirala. Z današnjega stališča so bila to seveda kršitve človekovih pravic in popolnoma nedopustno ravnanje, za tedanji čas »paranoje« in notranjih sovražnikov pa povsem legitimno ravnanje državnega organa.⁴¹

V okviru *Republiškega sekretariata za notranje zadeve* je UDV po letu 1966 doživela korenite spremembe in bila preimenovana v *Službo državne varnosti* (SDV) oziroma *Upravo službe državne varnosti* (USDV). Usklajevala je delovanje svojih podrejenih oddelkov. Njena struktura se je z leti postopoma spreminjala, vendar so njene osnovne naloge, potem ko je komunistična partija v petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja dokončno prevzela oblast, ostajale enake: zaščita in ohranjanje ustavne ureditve, ki je temeljila na oblasti komunistične partije oziroma

kasnejše Zveze komunistov Slovenije oziroma Jugoslavije v smislu federativne ureditve. Nekdanja obveščevalno-varnostna služba je tako opravljala naloge tajne politične policije (torej notranje naloge), pa tudi naloge obveščevalne službe v tujini in protiobveščevalne službe doma. Poleg tega je sodelovala pri varovanju državnih meja in zaščiti ter varovanju visokih predstavnikov politične oblasti. V želji komunistične partije po obvladovanju vseh plati družbenega življenja je notranja dejavnost pomenila nadzorovanje ter kaznovanje posameznikov ali družbenih skupin, ki so »krenili« iz zelenih miselnih agend in bi s tem lahko predstavljali nevarno opozicijo tedanji politični ureditvi. USDV je tudi navzven delovala v duhu ščitenja interesov *Ljudske republike Slovenije* oziroma *Socialistične republike Slovenije*. V tujini se tako ni ukvarjala zgolj z zbiranjem podatkov ter klasičnim obveščevalnim delom, pač pa je v veliki meri spremljala tiste dejavnike, ki bi lahko negativno vplivali na delovanje komunističnega družbenega sistema doma. To se je še posebno okrepilo po začetku šestdesetih let 20. stoletja, ko so tedanje jugoslovanske oblasti svojim državljanom omogočale razmeroma »enostaven« odhod v zahodnoevropske države: Tudi to je bilo eno od dejstev, ki je Jugoslavijo močno razlikovalo od držav vzhodnega bloka. Kot je vidno iz ohranjenega arhivskega gradiva, se je USDV znašla pred obsežno nalogo, torej nadzorovanjem številnih kategorij ljudi (zdomcev, različnih povratnikov iz tujine, študentov tujih fundacij in univerz, udeležencev študijskih potovanj in izpopolnjevanj, uslužbencev podružnic slovenskih podjetij v tujini), ki so imeli kakršnekoli stike s tujino. Motiv za to je bila skrb, da bodo na državljane v tujini vplivale različne režimu nenaklonjene skupine in bodo nezaželene ideje ob vrnitvi prinašali v Jugoslavijo, ob tem pa morda postali tudi vir informacij tujih obveščevalnih služb. Ob upoštevanju tega pomisleka so natančno nadzorovali tudi druge skupine ljudi, denimo zakonske pare, pri katerih je bil kateri od zakoncev iz katere od zahodnoevropskih držav.⁴²

Če poznamo zgodovino in način delovanja organov za notranje zadeve nekdanjega enopartijskega političnega sistema, ne preseneča domneva, da arhivsko gradivo fonda AS 1931 verjetno vsebuje občutljive osebne podatke, kot jih določa 65. člen ZVDAGA, s katerimi se uporabnik v skladu z arhivskim zakonom, zakonom o varovanju osebnih podatkov, kakor v najširšem smislu tudi z ustavo ne sme seznaniti.

³⁹ Formalno je bil iz okvira OZNE izločen 1. marca 1945 ob ustanovitvi *Jugoslovanske armade*. Dejansko pa je bil izločen šele junija 1945, ko je postal protiobveščevalna služba jugoslovanske armade.

⁴⁰ Dornik Šubelj: Nastanek in razvoj organov za notranje zadeve republike Slovenije v obdobju 1945 do 1963, str. 79.

⁴¹ Dornik Šubelj: Nastanek in razvoj organov za notranje zadeve republike Slovenije v obdobju 1945 do 1963, str. 79.

⁴² Cankar: Managing the records of the former secret service in the Republic of Slovenia, str. 2.

Od sprejetja zadnjega arhivskega zakona leta 2006 (ZVDAGA, Ur. l. RS, št. 30/2006) je v Arhivu RS nastala dilema, kako ravnati s tem arhivskim gradivom in kako omogočiti ustrezno (zakonsko pravilno) uporabo le-tega. V uvodu je bilo pojasnjeno, da so bile od leta 1998 prakse pri dostopu do tega gradiva različne. V prvi vrsti se je uporabnik s podpisom izjave seznanil s pravnimi posledicami morebitne objave občutljivih osebnih podatkov oziroma kazensko odgovornostjo. Kot trdi Ljuba Dornik Šubelj, danes upokojena arhivistka Arhiva RS in nedvomno ena največjih strokovnjakinj za delovanje organov za notranje zadeve na Slovenskem, sta bili v več letih v zvezi z dostopanjem do osebnih dosjejev SDV (teh je bilo več deset na mesec) le dve pritožbi posameznikov, ki sta se počutila oškodovana, kakor tudi posega inšpektorja, a ta ni odkril kršitve slovenske zakonodaje.⁴³ Prvi večji pretres javnosti v zvezi s podatki nekdanjih organov za notranje zadeve je Slovenija doživela leta 2003, ko je častni konzul Republike Slovenije v Avstraliji Dušan Lajovic pridobil in objavil evidenco, ki jo je označil za dokaz sodelovanja Slovencev z UDBO oziroma njenimi naslednicami. Podatki, objavljeni na spletni strani udba.net, so izzvali svojevrstni škandal in zbudili zanimanje Slovencev, ali so na seznamih. Zmotno je veljalo pravilo, da so vse osebe, ki so se na seznamih pojavljale, sodelavci UDBE in njenih naslednic. Dejansko objavljeni podatki še zdaleč niso bili popolni, sezname so predstavljali evidenco podatkov s področja javne in državne varnosti in bili »očiščeni«, torej na njih ni bilo vodilnih uslužbencev SDV.⁴⁴ Vendar je bila ta objava zadosten razlog, da je Arhiv RS doživel naval vlog in prošenj za vpogled v domnevne osebne dosjeje posameznikov, ki so jim bile z objavo seznama kršene človekove pravice.

Drugi »naval« uporabnikov je Arhiv RS doživel konec leta 2010. Ob koncu leta 2010 je zakročila novica, da del arhivskega gradiva nekdanje USDV ni bil dostopen javnosti in da naj bi gradivo skrivali in celo uničevali. Zastavljati so se začela vprašanja, ali je arhivski zakon v svojem 65. členu (ZVDAGA) sporen. Slovenska obveščevalno-varnostna agencija (SOVA) je tako januarja 2011 varuha človekovih pravic RS (*varuh*) prosila za mnenje o varovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin v zvezi s posredovanjem arhivskega gradiva, ki ga hrani Arhiv RS, uporabnikom. SOVA je prosila za presojo, ali bi razkritje dela arhivskega gradiva nekdanje *Službe državne varnosti*, ki je dostopno na podlagi 65.

člena arhivskega zakona (ZVDAGA, Ur. l. RS, št. 30/2006), lahko ogrožalo z ustavo varovane človekove pravice in svoboščine posameznikov, in sicer pravico do osebnega dostojanstva in varnosti iz 34. člena in pravico do nedotakljivosti človekovega življenja iz 17. člena Ustave RS. Del gradiva namreč po njihovem prepričanju vsebuje osebne podatke oseb, tudi državljanov drugih držav, ki so sodelovale z nekdanjo službo državne varnosti in delovale tudi v korist Slovenije oziroma nekdanje skupne države Jugoslavije.⁴⁵

»Na podlagi pogovorov s predstavniki Sove, gradiv, ki so nam bila posredovana na vpogled in po preučitvi določb ZVDAGA, je Varuh ocenil, da bi izvajanje tretjega odstavka 65. člena brez dodatnih varovalk lahko pomenilo poseg v ustavno varovane človekove pravice posameznikov in ogrožalo interese RS.«⁴⁶

Varuh je glede arhivskega gradiva SOVE tako dal načelno mnenje, da naj bi ob razkritju posameznih delov arhivskega gradiva lahko posegli v pravice posameznikov. Ocenil je, da dostopnost arhivskega gradiva nekdanje SVD brez dodatnih omejitev, ki jih zahtevajo tako spoštovanje temeljnih človekovih pravic in svoboščin, kakor tudi interesi državne varnosti, ni v skladu z ustavo in tudi mednarodnimi dokumenti s področja varovanja človekovih pravic. »Dostopnost brez omejitev, ki bi upoštevale navedene pravice, svoboščine in interese, je zato po mnenju Varuha v nasprotju s pravicami in svoboščinami, ki jih zagotavljajo Ustava RS in ratificirani mednarodni dokumenti s področja varstva človekovih pravic.« Zaradi napačne ali nestrokovne razlage tega arhivskega gradiva bi namreč po mnenju varuha lahko bile ogrožene zlasti ustavne pravice do osebne varnosti in dostojanstva (34. člen Ustave RS), do varstva pravic zasebnosti in osebnostnih pravic (35. člen Ustave RS), varstva osebnih podatkov (38. člen Ustave RS) in tudi pravica do domneve o nedolžnosti (27. člen Ustave RS). Varuh je ocenil, da določba tretjega odstavka 65. člena ZVDAGA daje prevelike pristojnosti in odgovornosti arhivskim organom, zato bi bilo potrebno to določbo čim prej (*sic!*) spremeniti oziroma dopolniti s čimprejšnjo ustrezno spremembo ZVDAGA.⁴⁷

Na javno razpravo se je odzvala tudi SOVA in februarja 2011 objavila izjavo za javnost, v kateri je zapisala, da ne želi ne skrivati ne prikrivati podatkov,

⁴³ Dornik Šubelj: Varstvo osebnih podatkov pri vpogledu v osebne dosjeje nekdanje SDV, str. 86.

⁴⁴ Prav tam, str. 86.

⁴⁵ Izjava za javnost (3. 2. 2011), *Mnenje varuha glede zakona o arhivskem gradivu*. Internetni vir: www.varuh-rs.si (preverjeno 8. 10. 2012).

⁴⁶ Prav tam.

⁴⁷ Izjava za javnost (3. 2. 2011), *Mnenje varuha glede zakona o arhivskem gradivu*. Internetni vir: www.varuh-rs.si (preverjeno 8. 10. 2012).

ki jih vsebujejo arhivi SDV. Ravno nasprotno naj bi kot državni organ demokratične slovenske države, ki deluje v interesu države in njenih državljanov, želela spodbuditi uporabo arhivskega gradiva SDV, na podlagi katerega bi bilo mogoče demistificirati in razkriti idejnopolitično motivirano delovanje SDV v notranji politiki.

»Agencija ni nikoli imela in tudi sedaj nima za držkov glede javne dostopnosti arhivskega gradiva SDV, ki se nanaša na ta segment delovanja SDV (proti »notranjemu sovražniku«, »meščanski desnici«, alternativnim gibanjem itd.). Vse očitke in namigovanja, da Sova v zvezi s tem poskuša karkoli skriti ali prikriti, zato ostro zavračamo. Ob tem pa se agencija ves čas zaveda pomembnosti in s tem občutljivosti podatkov v arhivskem gradivu SDV, ki se nanašajo izključno na njeno obveščevalno in protiobveščevalno delovanje v povezavi s tujino v korist slovenskih interesov.«⁴⁸

Podobno kot *varuh* se je v začetku leta 2011 tudi SOVA izrekla za spremembo arhivske zakonodaje, da bi bil dostop do tovrstnih podatkov urejen na transparenten in nepristranski način.⁴⁹

Politika se je tako v začetku leta 2011 začela intenzivno ukvarjati z arhivsko zakonodajo in težavami v zvezi z dostopnostjo do arhivskega gradiva SDV oziroma nedostopnostjo tega gradiva, pri čemer bode v oči, da je žal premalo poslušna namenila arhivski stroki. Na nikakršen način se ni mogla poenotiti, kdo je odgovoren za takšno stanje oziroma kdo je v preteklosti povzročil domnevno zaprtje dela arhivskega gradiva. Razvnele so se številne debate v raznih delovnih telesih, tako da so postala prizorišče obtožb, češ da gre za prikrivanje slovenske preteklosti, onemogočanje raziskovanja in lustriranja posameznikov ter s tem kršenje človekovih pravic.⁵⁰ O noveli *Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih* sta razpravljala *Komisija za peticije ter človekove pravice in enake možnosti*⁵¹ in *Odbor državnega zbora Republike Slovenije za kulturo, šolstvo, šport in mladino*.⁵² Nastal je očiten razkol med tistimi, ki so zahtevali dostopnost vsega arhivskega gradiva nekdanje USDV kot pravico javnosti do seznanitve z dokumenti, ki bi lahko pomembno pričali o slovenski preteklosti v nedemokratičnem režimu, in tistimi, ki

so v tem videli grožnjo za slovensko družbo.⁵³ Vlada RS je zaprosila *Ustavno sodišče RS* za odločitev o dopustnosti referenduma.⁵⁴ *Ustavno sodišče RS* se je v začetku aprila 2011 izreklo, da se referendum lahko izvede, saj naj ne bi bilo neustavnih posledic.⁵⁵ Tako so 6. junija 2011 o vprašanju popolne odprtosti arhivskega gradiva tajne službe nekdanjega enopartijskega režima odločali državljani Republike Slovenije. Referendumski rezultat je z 71 odstotki glasov zavrnil potrditev novele arhivskega zakona ter potrdil veljavnost starega določila o splošni dostopnosti iz leta 2006. Tako je bil v nadaljevanju tudi sporni del arhivskega gradiva preseljen v Arhiv RS. Tam so vsi dokumenti, nastali pred 17. 5. 1990, uporabnikom dostopni brez omejitev zaradi tajnosti podatkov.⁵⁶

Arhiv RS je še pred izvedbo referenduma o noveli *Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva in arhivih* (ZVDAGA-A) v maju 2011 preveril, kako je urejen dostop do gradiva nekdanjih tajnih obveščevalnih služb na Poljskem, Slovaškem, Madžarskem, v Nemčiji, Estoniji, na Češkem, Hrvaškem, v Romuniji in Bolgariji.⁵⁷

Pri primerjavi načinov ravnanja z občutljivimi osebnimi podatki v arhivskem gradivu, ki je nastalo pri delovanju nekdanjih tajnih služb v nekdanjih socialističnih državah, izstopa dejstvo, da ni enotnega načina za ureditev dostopa, saj je to seveda odvisno od zakonske podlage.⁵⁸ Omeniti je treba predvsem dva načina dostopa: nemškega in češkega.

Po padcu Berlinskega zidu leta 1989 se je nova združena Nemčija odločila prenesti dobršen del zapsušine arhivskega gradiva nekdanje *Službe državne varnosti NDR* (*Statssicherheit* ali *Stasi*) v novo združeno Nemčijo in s tem omogočiti preučevanje nedemokratičnih družbenopolitičnih okvirov, v katerih so živele cele generacije nemškega prebivalstva in bile izpostavljene očitnim kršitvam človekovih pravic. V Nemčiji v okviru urada *Zveznega pooblaščenca za gradivo Službe državne varnosti nekdanje*

⁴⁸ *Sporočilo za javnost SOVE v zvezi z agencijo in arhivskim gradivom SDV* (3. 2. 2011), str. 1. Internetni vir: www.vlada.si (preverjeno 8. 10. 2012).

⁴⁹ Prav tam, str. 1–2.

⁵⁰ Dvanajst svetnikov za veto na zakon o arhivskem gradivu, *Delo*, 7. 2. 2011.

⁵¹ 11. nujna seja *Komisije za peticije ter človekove pravice in enake možnosti*, 2. 2., 3. 2., 4. 2. in 10. 2. 2011.

⁵² 17. nujna seja *Odbora državnega zbora Republike Slovenije za kulturo, šolstvo, šport in mladino*, 1. 2. 2011.

⁵³ Jančič: Državni svet ni ustavil zaprtja arhivov SDV, *Delo*, 10. 2. 2011.

⁵⁴ Jančič: Vse kaže na junijski trojni referendum, *Delo*, 20. 4. 2011.

⁵⁵ Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije, št. U-II-2/11-11.

⁵⁶ Glej tudi Cankar: Managing the records of the former secret service in the Republic of Slovenia, str. 7.

⁵⁷ Praksa dostopa do arhivskega gradiva obveščevalnih služb nekdanjih socialističnih (komunističnih) držav. Internetni vir: ARS: http://www.arhiv.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/1244/5467/. Glej tudi: Matič: Arhivska javna služba med politiko in stroko, str. 14–15.

⁵⁸ Schiller-Dickhult – Rosenthal: *The European Network of Official Authorities in Charge of the Secret-Police Files*, str. 6–76.

Nemške demokratične republike ali *Arhiva Stasija*,⁵⁹ kjer hranijo arhivsko gradivo nekdanjega *Stasija*, za vsakega uporabnika individualno pripravijo in pri tem iz gradiva izbrišejo vse podatke (jih »anonimizirajo«), ki se nanašajo na tretje osebe. To je mogoče predvsem zaradi izjemno učinkovitega sistema s kar 1.700 zaposlenimi, od katerih se jih dobrih 600 ukvarja z obdelavo arhivskega gradiva.⁶⁰ Predvsem pa tudi zaradi javnega interesa in zakonske podlage, ki tovrstno ravnanje zahteva in hkrati tudi financira.

Za ureditev pravnih stanj, ki so omogočala sistematično ugotavljanje krivic propadlega nedemokratičnega nemškega režima, je bil decembra 1991 sprejet t. i. zakon o gradivu *Stasija* (*Gesetz über die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik (Stasi-Unterlagen-Gesetz / StUG)*).⁶¹

Zakon o gradivu Stasija je v preteklih dvajsetih letih doživel številne redakcije, spremembe in dopolnitve, ki so izhajale iz prakse, torej uporabe arhivskega gradiva in omejitev pri določenih postopkih.

Za razumevanje uporabe arhivskega gradiva in dostopa do osebnih podatkov je pomemben tretji del, saj natančno določa pravice in dolžnosti, kakor tudi posamezne kategorije uporabnikov. Zakon v osnovi razlikuje med tremi oblikami uporabe oziroma uporabniki arhivskega gradiva; to so:

1. žrtve, tretje osebe (mišljeni sorodniki žrtev), sodelavci *Stasija* (pri sodelavcih razlikuje med tistimi, ki so bili dejansko zaposleni pri *Stasiju*, in tistimi, ki so bili sodelavci);⁶²
2. osebe javnega ali zasebnega prava, ki podajo vloge za dokazovanje pravnih stanj, potrebe za zaposlovanje itd.;⁶³

⁵⁹ Der Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik.

⁶⁰ Več o delovanju in dostopanju do gradiva *Statssicherheit* glej: Jedlitschka: Arhiv *Stasija* – preteklost in sedanjost, str. 24–30.

⁶¹ Zakon o gradivu Službe državne varnosti nekdanje Nemške demokratične republike (*Zakon o gradivu Stasija*).

⁶² *Gesetz über die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik*, Dritter Abschnitt: Verwendung der Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes; Erster Unterabschnitt – Rechte von Betroffenen, Dritten, Mitarbeitern des Staatssicherheitsdienstes und Begünstigten, str. 15.

⁶³ V tem primeru so mišljene odvetniki, ki podajo vloge na podlagi zahteve strank, ali zasebne organizacije, ki se ukvarjajo s popravljanjem krivic. Glej: *Gesetz über die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik*, Dritter Abschnitt: Verwendung der Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes; Zweiter Unterabschnitt – Verwendung der Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes durch öffentliche und nicht öffentliche Stellen, str. 20.

3. uporaba arhivskega gradiva za politične, raziskovalne namene, kakor publicistično dejavnost.⁶⁴

AD 1

Žrtve in tretje osebe lahko pisno zahtevajo vpogled v dosjeje oziroma arhivsko gradivo, ki ga hranijo pri *Zveznem pooblaščenca za gradivo Službe državne varnosti nekdanje Nemške demokratične republike* (*Bundesbeauftragter für die Stasi-Unterlagen // BStU*, dalje: Arhiv *Stasija*). Arhivu *Stasija* pri tem posredujejo svoje osebne podatke, ki jih lahko nedvoumno identificirajo, oziroma če gre za tretje osebe, ki bi želele pridobiti podatke o svojcih ali zanje, morajo priložiti tudi pooblastilo. Arhivsko gradivo je praviloma na voljo v obliki kopij, v izjemnih primerih tudi originalov. Praviloma arhivsko gradivo pred posredovanjem uporabnikom pregledajo in izbrišejo morebitne osebne podatke tretjih oseb, ki so v gradivu. Tako imenovane »anonimizacije« ne izvajajo, če tretje osebe, navedene v arhivskem gradivu, privolijo v »objavo« osebnih podatkov in bi »anonimizacija« zahtevala nerazumne napore in hkrati ne obstaja sum zlorabe občutljivih osebnih podatkov.

Če so osebe pogrešane ali pokojne, je vpogled v arhivsko gradivo dovoljeno omogočiti tudi najožjim sorodnikom (zakonski partner, otroci, starši, bratje in sestre), če dokažejo potrebo po rehabilitaciji posameznika ali razjasnitvi okoliščin smrti ali izginotja.

Varovanje osebnih podatkov ne velja za sodelavce *Stasija*. Če ima Arhiv *Stasija* informacije o identiteti osebe (ali oseb), ki je zbirala podatke o posamezniku, in ta zahteva razkritje identitete zbiralca, mu mora te podatke posredovati.

Sodelavci režima, ki so se znašli v vlogi žrtev, torej preiskovancev, imajo enake pravice kot posamezniki, ki so bili preiskovani.

AD 2

Pravico do vpogleda v podatke Arhiva *Stasija* in njegovo arhivsko gradivo imajo tudi najrazličnejše javne ali zasebne službe, tako da jim je lahko zaradi potrebe po zaposlovanju ali postopkih rehabilitacije posameznikov omogočen vpogled v dele arhivskega gradiva. Prav tako je omogočen vpogled za potrebe parlamentarnih preiskovalnih skupin ali zaradi

⁶⁴ *Gesetz über die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik*, Dritter Abschnitt: Verwendung der Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes; Dritter Unterabschnitt – Verwendung der Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes für die politische und historische Aufarbeitung sowie durch Presse und Rundfunk, str. 34.

kazenskega pregona in za preprečevanje morebitne nevarnosti za državo.

AD 3

Izhajajoč iz *Zakona o gradivu Stasija* je znanstveno raziskovanje političnih in represivnih organov nekdanje NDR zaželeno. Arhivsko gradivo Stasija je dostopno za uporabo, vendar z določenimi omejitvami.

Za raziskovalno delo je dostopno vse arhivsko gradivo, ki ne vsebuje osebnih podatkov, kopije dokumentov, na katerih so bili osebni podatki žrtev in tretjih oseb »anonimizirani«, »neanonimizirani« dokumenti s podatki zaposlenih in sodelavcev Stasija, »neanonimizirani« dokumenti s podatki o osebah, ki so bile nosilke javnih političnih funkcij, podatki oseb, ki so privolile v objavo gradiva, dokumenti, ki vsebujejo osebne podatke oseb, od katerih smrti je minilo trideset let (ta rok se lahko skrajša na deset let oziroma avtomatično poteče 110 let po rojstvu osebe).

Arhivsko gradivo, ki vsebuje osebne podatke, je mogoče posredovati v uporabo tudi v »neanonimizirani« obliki, če gre za znanstvene raziskave v visokem šolstvu, če bi »anonimizacija« zahtevala nerazumno veliko napora oziroma je naročnik nosilec javne funkcije in zato obstaja potreba. V takšnih primerih je za varovanje osebnih podatkov in integritete posameznika odgovoren raziskovalec (uporabnik).

Osebni podatki, ki jih vsebuje arhivsko gradivo, smejo biti objavljeni, če:

- so podatki že javno znani;
- se nanašajo na polnoletne zaposlene in sodelavce Stasija;
- so bile osebe nosilke javnih funkcij in/ali so imele vidnejšo vlogo v sodobni zgodovini;
- so osebe, na katere se informacije nanašajo, dale soglasje za objavo;
- dokumenti vsebujejo osebne podatke oseb, od katerih smrti je minilo trideset let (oziroma 110 let od rojstva).

Arhiv Stasija, ko gre za uporabo za znanstveno-raziskovalne namene, preveri, ali gradivo vsebuje osebne podatke in o morebitnih zadržkih obvesti prizadete osebe. Le-te se imajo nato možnost odločiti o uporabi podatkov. Če tega dva tedna po dopisu ne storijo, je mogoče razumeti, da se z objavo strinjajo. Raziskovalcem je omogočen vpogled na sedežu arhiva ali v dislociranih enotah. Uporaba arhivskega gradiva je omejena na raziskavo, ki jo opravljajo. Morebitnih duplikatov ni dovoljeno reproducirati oziroma posredovati tretjim osebam. Ta pravila

veljajo tudi za publicistično dejavnost, vendar s to omejitvijo, da morajo mediji vedno omogočiti prikaz nasprotnih dejstev.

Kot nemški *Arhivi Stasija* hranijo gradivo nekdanjih tajnih služb tudi na Češkem, in sicer v okviru *Inštituta za preučevanje totalitarnih režimov (Ústav pro studium totalitních režim)* in v *Arhivu varnostnih služb (Archiv bezpečnostních složek)*. Imata skupaj 257 zaposlenih (138 jih ima arhiv, 119 inštitut). Češka se je odločila, da je gradivo lahko dostopno vsem uporabnikom, in to brez omejitev. Pri tem upoštevajo vodilo "Tistemu, ki ne pozna svoje preteklosti, se lahko zgodi, da jo bo znova doživel". Pravni status *Inštituta za preučevanje totalitarnih režimov* in *Arhiva varnostnih služb* določa *Zakon o Inštitutu za preučevanje totalitarnih režimov in Arhivu varnostnih služb* (št. 181/2007, dalje: *Zakon št. 181/2007*). Leta 2006 se je vlada Republike Češke odločila, da bi bilo potrebno, kot so storili slovaški kolegi, urediti *Inštitut narodnega spominjanja*, ki bi bil odgovoren za preučevanje češke zgodovine po drugi svetovni vojni. Vendar je bilo zaradi velikega odziva javnosti in stroke poleti 2007 odločeno, da bodo s sprejetjem posebnega zakona uredili posebno institucijo, katere naloga naj bi bila preučevanje nacionalne zgodovine v primežu totalitarnih režimov. To je bil (pravni) temelj za ustanovitev *Inštituta za preučevanje totalitarnih režimov*. Ta je v skladu s posebnim zakonom (*Zakon št. 181/2007*) zadolžen za preučevanje okupacije med letoma 1938 in 1945, kakor tudi za obdobje socialističnega terorja med letoma 1948 in 1989.⁶⁵

V 4. členu češkega zakona (*Zakon, št. 181/2007*), ki ureja pravni status *Inštituta za preučevanje totalitarnih režimov*, je določeno, da je inštitut zadolžen za preučevanje komunistične, kakor tudi okupacijske preteklosti češke države. Pri tem mora posebno pozornost posvečati zločinom, ki jih je storila nekdanja nedemokratična komunistična oblast češkemu narodu. Posebno pomembno je tako publiciranje rezultatov znanstvenih raziskav, kakor tudi sodelovanje z raziskovalci.⁶⁶ Kot poseben del inštituta je češka vlada s posebnim delom *Zakona* (št. 181/2007) ustanovila *Arhiv varnostnih služb*. Njegov namen je urejanje arhivskega gradiva ter priprava le-tega za javno uporabo, prav tako pa tudi priprava arhivskih pripomočkov, objavljanje virov in predvsem (izjemno pomemben del) digitalizacija arhivskega gradiva.⁶⁷ Arhivisti tako vsak dan po njihovih podat-

⁶⁵ Schiller-Dickhurt – Rosenthal: *The European Network of Official Authorities in Charge of the Secret-Police Files*, str. 16.

⁶⁶ 4. člen, *Zakon 181/2007 Coll.*

⁶⁷ 12.–17. člen *Zakon 181/2007 Coll.*

kih sodeč digitalizirajo okoli 30.000 strani arhivskih dokumentov, ki so dostopni uporabnikom.⁶⁸

V nasprotju z nemškim *Arhivom Stasi*, v katerem je zaradi varovanja občutljivih osebnih podatkov (če je le mogoče) arhivsko gradivo dostopno le v »anonimizirani« obliki, so v češkem *Inštitutu za preučevanje totalitarnih režimov* in *Arhivu varnostnih služb* ponosni na to, da je arhivsko gradivo nekdanje nacistične in socialistične dobe uporabnikom dostopno brez omejitev. To velja tako za lokalno češko prebivalstvo, kot tudi za tujce, in to ne le raziskovalce, ampak za uporabnike vseh profilov.⁶⁹ S takšnim ravnanjem želijo spodbuditi soočanje z lastno preteklostjo in omogočiti čimprejšnjo narodno spravo. V 17. členu *Zakona* (št. 181/2007) je vlada Republike Češke določila, da bo arhivsko gradivo *Arhiva varnostnih služb* leta 2030 predano osrednjemu češkemu nacionalnemu arhivu.⁷⁰

Po zavrnitvi novele ZVDAGA junija 2011 se je vodstvo Arhiva RS odločilo, da je potrebno dostopanje do arhivskega gradiva fonda AS 1931 spremeniti. Razprave iz prve polovice leta 2011 so namreč kazale, da je pravna odgovornost pri objavi občutljivih osebnih podatkov prešla z uporabnika na arhiv. Da bi določili postopke za dostopanje do arhivskega gradiva organov notranjih zadev, se je Arhiv RS odločil v postopek vključiti *Arhivsko komisijo*. Junija 2006 ji je tako Arhiv RS posredoval prošnjo, naj se *Arhivska komisija* na podlagi konkretnih primerov arhivskega gradiva opredeli do načina izvajanja 3. odstavka 65. člena ZVDAGA (Ur. l. RS, št. 30/2006) oziroma do tega, na kakšen način bi podatke (in katere) varovali.⁷¹ *Arhivska komisija* je v začetku julija 2011 Arhivu RS posredovala odgovor, v katerem se je v zvezi z varovanjem osebnih podatkov sklicevala na 65. člen ZVDAGA. Arhiv RS naj bi tako varoval podatke, kot je navedeno v 2. odstavku tega člena, izjeme pa določal glede na 3. odstavek 65. člena.⁷² Odgovoru *Arhivske komisije* je bilo priloženo tudi ločeno mnenje Andreje Valič Zver in Milka Mikole, članov komisije. Menila sta, da:

»Slovenija /.../ ni pravna naslednica totalitarnih institucij bivše jugoslovanske države, še manj moralna, zato ni razloga za ščitenje akterjev in represivnih institucij prejšnjega režima. Pri dostopu do arhivov gre vedno za vprašanje tehtanja med pravico do obveščnosti javnosti/posameznika in varstvom osebnih podatkov. Pravica javnosti je v takšnih primerih močnejša kot pravica do zaščite osebnih podatkov članov politične policije/obveščevalne službe totalitarnega režima. Še posebej pa imajo žrtve, ki so trpele, interes za razkritje kršitev človekovih pravic in zadoščenje.«⁷³

Mnenje Andreje Valič Zver in Milka Mikole o dostopnosti do arhivskega gradiva in varovanja občutljivih osebnih podatkov je zelo blizu češkemu modelu dostopanja do podatkov nekdanjih represivnih organov. Če se lahko strinjamo z dejstvom, da Slovenija ni moralna naslednica jugoslovanskih represivnih organov, pa se vendarle moramo vprašati, kako naj bi potemtakem Arhiv RS ravnal. Arhiv RS je zato v začetku avgusta 2011 vnovič poskušal od *Arhivske komisije* dobiti natančna navodila, kako ravnati s tovrstnim arhivskim gradivom.⁷⁴ V odgovoru na začetku septembra 2011 se je *Arhivska komisija* ponovno izrekla, da je ZVDAGA v svojem 3. odstavku 65. člena dovolj jasen in da bi moral Arhiv RS zaščititi osebne podatke žrtev nekdanjega socialističnega enopartijskega režima.⁷⁵

Arhiv RS je tako septembra 2011 začel tako imenovano »anonimizacijo«, s katero je želel preprečiti zlorabo občutljivih osebnih podatkov posameznikov in s tem preprečiti kršitev slovenske zakonodaje. Vendar se je hitro pokazal razkorak med teorijo in prakso.

V teoriji naj bi bil postopek tak: ko bi uporabnik v čitalnici ARS naročil gradivo iz fonda AS 1931, naj bi odgovorni arhivisti iz *Sektorja za varstvo arhivskega gradiva MNZ in Zgodovinskega arhiva CK ZKS* – k temu namreč fond AS 1931 tudi sodi – začeli pregledovati arhivsko gradivo, da bi ugotovili, ali vsebuje občutljive osebne podatke. Nato naj bi bila izvedena »anonimizacija« arhivskega gradiva, torej izbris tistih podatkov, ki govorijo o »rasnem, narodnem ali narodnostnem poreklu, političnem, verskem ali filozofskem prepričanju, članstvu v politični stranki

⁶⁸ Schiller-Dickhurt – Rosentahl: *The European Network of Official Authorities in Charge of the Secret-Police Files*, str. 21.

⁶⁹ Schiller-Dickhurt – Rosentahl: *The European Network of Official Authorities in Charge of the Secret-Police Files*, str. 24; glej tudi spletno stran *Inštituta za preučevanje totalitarnih režimov*. Internetni vir: <http://www.ustrcr.cz/en/the-institute> (preverjeno, 8. 10. 2012).

⁷⁰ 17. člen Zakon 181/2007 Coll.

⁷¹ Dopis Arhiva RS *Arhivski komisiji* z dne 21. 6. 2011 (št.: 012-2/2011/1), str. 1–2. Del dokumentarnega gradiva, ki je nastalo pri poslovanju Arhiva Republike Slovenije.

⁷² Odgovor *Arhivske komisije* z dne 6. 7. 2011 (št.: 012-3/2011/5b). Del dokumentarnega gradiva, ki je nastalo pri poslovanju Arhiva Republike Slovenije.

⁷³ Dodatno ločeno mnenje Milka Mikole in Andreje Valič Zver z dne 4. 7. 2011, priloženo odgovoru *Arhivske komisije* z dne 6. 7. 2011 (št.: 012-3/2001/5a). Del dokumentarnega gradiva, ki je nastalo pri poslovanju Arhiva Republike Slovenije.

⁷⁴ Dopis Arhiva RS *Arhivski komisiji* z dne 10. 8. 2011 (št.: 012-1/2010/37), str. 2. Del dokumentarnega gradiva, ki je nastalo pri poslovanju Arhiva Republike Slovenije.

⁷⁵ Odgovor *Arhivske komisije* z dne 8. 9. 2011 (št.: 012-3/2011/10). Del dokumentarnega gradiva, ki je nastalo pri poslovanju Arhiva Republike Slovenije.

in sindikatu, zdravstvenem stanju, spolnem življenju, vpisu ali izbrisu v ali iz kazenske evidence.»⁷⁶ Šele po izbrisu teh podatkov bi bilo arhivsko gradivo posredovano uporabniku v uporabo v čitalnici Arhiva RS.

Vendar je Arhiv RS v praksi trčil ob številne težave. Treba je izpostaviti, da je *Sektor za varstvo arhivskega gradiva MNZ in Zgodovinskega arhiva CK ZKS*, ki hrani veliko večino predmetnega arhivskega gradiva, kadrovsko »podhranjen«, saj ima le tri zaposlene arhiviste. Za gradivo nekdanjih organov za notranje zadeve sta odgovorna dva. Delovne naloge teh arhivistov niso omejene izključno na delo s tem arhivskim gradivom, ampak sta arhivista vključena tudi v druge delovne procese, ki potekajo v okviru ARS (članstvo v strokovnih komisijah, svetovanje v čitalnici), zato v pregledovanje in anonimizacijo arhivskega gradiva ne moreta biti vključena ves delovni čas. Kompromis, ki ga je bilo potrebno sprejeti, je pomenil, da je arhivsko gradivo sprva pregledoval le en arhivist. Zaradi obilice naročil in zato dolgih čakalnih dob za uporabo arhivskega gradiva so bili v pregledovanje postopoma vključeni tudi arhivisti iz drugih sektorjev, vendar v manjšem obsegu (glede na njihove zadolžitve). Zmanjšan obseg in nepoznavanje gradiva fonda sta pri njihovem delu nedvomno predstavljala veliko oviro.

Drugo vprašanje, ki se je zastavljalo od začetka pa je, kateri podatki naj bi bili v gradivu fonda AS 1931 dejansko obravnavani kot občutljivi osebni podatki. 2. odstavek 65. člena ZVDAGA jih opredeljuje kot podatke o »/.../ rasmem, narodnem ali narodnostnem poreklu, političnem, verskem ali filozofskem prepričanju, članstvu v politični stranki in sindikatu, zdravstvenem stanju, spolnem življenju, vpisu ali izbrisu v ali iz kazenske evidence, ki se vodijo na podlagi zakona, ki ureja prekrške, biometrične značilnosti«. Že po bežnem pregledu brez poglobljanja v vsebino je bilo mogoče ugotoviti, da bi lahko, če bi se Arhiv odločil, da bo štetil vse navedene oblike občutljivih osebnih podatkov, za uporabo zaprli ali »anonimizirali« veliko večino arhivskega gradiva, saj je bila večina podatkov v dokumentih nekdanje UDBE oziroma njenih naslednic in se nanašajo na posameznike, ki niso bili nosilci javnih funkcij, pridobljenih s kršitvijo človekovih pravic in temeljnih svoboščin. To je bilo tudi načelno mnenje *arhivske komisije* z dne 18.10.2011 (št.: 012-3/2011/15).⁷⁷ Vendar se je hkrati zastavljalo tudi vprašanje, kako ločevati med žrtvami režima in njegovimi sodelavci ali celo nosil-

ci javnih funkcij, saj arhivski zakon ni bil natančno definiran. Žrtve, katerih občutljivi osebni podatki se pojavljajo v tem gradivu, so velikokrat zaradi izsiljevanja z moralno diskreditacijo ali grožnje s pravnimi posledicami postali sodelavci režima.

Arhivska komisija se je do varovanja občutljivih osebnih podatkov nosilcev javnih funkcij opredelila na seji 6. 10. 2011.

»Oseba, ki je kadar koli pred letom 1991 opravljala javno funkcijo je izvzeta iz varovanja občutljivih osebnih podatkov, ne glede na to, da funkcije ni opravljala ves čas, oz. se je pojavljala tudi v vlogi žrtve. Nosilce javnih funkcij je po oceni arhivske komisije potrebno razumeti v najširšem smislu od najvišje (funkcionarji oblastnih organov) do najnižje javne funkcije (funkcionarji DPO, vodstveni delavci, člani delavskih predstavništev v podjetjih in drugih delovnih organizacijah, člani ali vodstva predstavniških teles na najnižjih nivojih.«⁷⁸

Po več kot dveh mesecih pregledovanja in »anonimizacije« arhivskega gradiva je bil sprejet dogovor, da bodo zaradi racionalnosti dela in glede na to, da so podatki o političnem prepričanju, verskem življenju dostopni tudi v drugih fondih, ki jih hrani Arhiv RS (denimo partijskem gradivu v okviru gradiva fonda AS 1931) zaščiteni podatki o spolnem življenju in zdravstvenem stanju.

Arhivisti so tako v gradivu, ki so ga naročile stranke, iskali podatke, ki bi razkrivali spolno življenje ali zdravstveno stanje oseb, omenjenih v tem gradivu. Zaradi negodovanja strank, ki so se navadile prakse, kakršna je bila v veljavi do poletja 2011, da je bilo gradivo dostopno ob podpisu izjave in dejstvu, da je gradivo v čitalnicah ARS praviloma dostopno v enem delovnem dnevu, razen če je v dislociranih enotah, je bilo v dogovoru s čitalniško službo izdano navodilo, da je dostop do gradiva fonda AS 1931 možen šele po petih delovnih dneh. S tem so arhivisti pridobili pet delovnih dni časa, da so večinoma več tisoč strani arhivskega gradiva pregledali in ustrezno »anonimizirali«.

Sama »anonimizacija« je kljub dogovoru, da bodo v gradivu zaščiteni le podatki o spolnem življenju in zdravstvenem stanju posameznika, ostala velik problem. Standardi, ki bi natančno opredeljevali, kaj je tovrstni občutljiv osebni podatek, namreč v arhivu niso bili dorečeni. Arhivisti pa s(m)o se znašli v takem položaju, da velikokrat nis(m)o vedeli, katere podatke prekriti, katere pustiti, da z razkritjem ne bi bila razkrita ali ogrožena posameznikova integriteta.

Tukaj naj opozorim le na nekaj besednih zvez, ki se sicer zdijo popolnoma banalne, a dejansko pred-

⁷⁶ 2. odstavek, 65. člen, Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva in arhivih, Ur. l. RS, št. 30/2006.

⁷⁷ Mnenje *Arhivske komisije RS* z dne 18.10. 2011 (št.: 012-3/2011/15), str. 3. Del dokumentarnega gradiva, ki je nastalo pri poslovanju Arhiva Republike Slovenije.

⁷⁸ Prav tam, str. 3.

stavlja podatke o spolnem življenju in smo jih zato v gradivu prekrili: »*imela sva ljubavno razmerje*«.

Prav tako so problematični podatki o zdravstvenem stanju posameznika. Nekdo je med vojno izgubil oko, ud ali bil poškodovan v prometni nesreči, pretepu itd. Takšni podatki so brez kakršnega koli dvoma podatki o zdravstvenem stanju in z razkritjem ne bi ogrozili posameznika, ker so v okolju, v katerem oseba prebiva, splošno znani. Vendar pa so bili, ker posamezniki niso privolili v pridobivanje podatkov in jih je pridobila nedemokratska institucija (večinoma za nezakonite namene – preverke), pridobljeni s kršitvijo človekovih pravic oziroma osebnih svoboščin in bi jih bilo zato potrebno prekriti.

2. odstavek 65. člena ZVDAGA, ki opredeljuje občutljive osebne podatke in dostopnost le-teh, določa, da so osebni podatki dostopni 75 let po nastanku ali 10 let po smrti osebe, na katero se nanašajo, če je datum smrti znan. To pri arhivskem gradivu predstavlja veliko težavo. Čeprav ima Arhiv RS v skladu z 58. členom ZVDAGA pravico do vpogleda v *Centralni register prebivalstva Republike Slovenije* (CRP), kakor tudi v matične knjige, pa je problematično dejstvo, da ima arhivist večinoma na voljo le ime in priimek, ne pa tudi rojstnih podatkov, podatkov o kraju rojstva itd. Prav tako pa ARS nima neposrednega dostopa do portala CRP (zdaj potekajo dogovori z Ministrstvom na notranje zadeve, da bi nam omogočili dostop) in drugih evidenc, ampak lahko podatke pridobi le ob zaprosilu. To pa se izkaže kot velika težava, kadar nimamo dovolj podatkov, ki jih posredujemo upravnim enotam, ali pa le-te v svojih evidencah podatkov ne hranijo. Ob morebitnem dvomu moramo tako podatke o osebah, ki bi bile teoretično glede na datum rojstva lahko mrtve, prekrivati.

Zapletlo pa se je tudi pri sami anonimizaciji arhivskega gradiva. Arhivsko gradivo v fondu AS 1931 hranimo v različnih oblikah (formatih). Hranimo ga na papirju, na mikrofilmskih kolutih in v obliki mikrofilmskih žepkov. Vsaka oblika »nosilca« ima svoje zakonitosti v postopku anonimizacije.

Gradivo na papirju

Zdi se, da je najlažje anonimizirati gradivo na papirju, vendar je postopek kljub vsemu zapleten. Ko arhivist najde dokument, ki vsebuje podatke o spolnem življenju in zdravstvenem stanju posameznika, originalno arhivsko gradivo iz mape izloči. Na njegovo mesto priloži list, na katerem je opozorilo uporabniku, da je originalni dokument zaradi vsebovanja občutljivih osebnih podatkov po 65. členu

ZVDAGA izločen in vsebina nedostopna. Arhivski dokumenti so v zalepljeni kuverti ločeni na koncu gradiva. Arhivist nato izdela kopijo dokumenta. V njej občutljive osebne podatke prekrije in ponovno naredi kopijo. To je potrebno, ker z uporabo markerjev, flomastrov itd. ob prvem prekritju vsebine ne prekrijemo in je pod določenim kotom še vedno berljiva.

Sam postopek je zapleten, neracionalen tako zaradi porabe časa, kakor tudi zaradi stroškov, saj je treba uporabljati papir in tonerje za kopirne stroje. Za to uporabnik pred samo uporabo arhivskega gradiva ne plača, saj je obveljalo prepričanje, da zaščita občutljivih osebnih podatkov kot tudi morebitna kazenska odgovornost (vsaj delna) zadevata Arhiv.

Gradivo na mikrofilmskih kolutih in mikrofilmskih žepkih

Gradivo na mikrofilmskih kolutih in mikrofilmskih žepkih predstavlja v postopku anonimizacije poseben izziv. Gradivo je problematično zaradi formata, kvalitete zapisa, kakor tudi postopka pregledovanja samega. Ker se je Arhiv RS odločil, da se uporabnik ne sme seznaniti z občutljivimi osebnimi podatki in je izhajal iz predpostavke, da arhivsko gradivo fonda AS 1931 zaradi organizacij/institucij, ki so gradivo zbirale, vsebuje občutljive osebne podatke, je bilo celotno gradivo pred predajo uporabniku potrebno pregledati. Vendar zaradi nosilcev, na katerih je arhivsko gradivo, posameznih arhivskih dokumentov na njih ni bilo mogoče anonimizirati, ne da bi celotno arhivsko gradivo prej digitalizirali kot celoto. Posamezni mikrofilmski koluti lahko vsebujejo od 1.500 do 5.000 dokumentov. Ti so, ker gre pogosto za več desetletij staro gradivo, v slabem stanju, zatemnjeni, slabo berljivi itd. V digitalizacijo arhivskega gradiva sta bila vključena dva sodelavca Arhiva RS in digitalizacijo deljeno opravljala po 4 ure na dan. Delo na »zastarelih čitalcih«, ki nedvomno niso bili namenjeni tako zahtevnemu in obsežnemu opravilu, je izjemno zamudno in predstavlja fizični napor. Veliko časa je bilo tako izgubljenega že z digitalizacijo, saj je glede na količino podatkov na nosilcih trajala več delovnih dni ali celo več tednov. Šele nato je sledil postopek pregledovanja. Zaradi slabe kakovosti arhivskega gradiva je bil fizično naporen za arhiviste, ki smo se sicer skrajno trudili, da bi pregledali in anonimizirali čim več gradiva.

Positivna stran te anonimizacije je digitalizacija arhivskega gradiva, da so bile izdelane varnostne in uporabniške kopije arhivskega gradiva, ki bodo v prihodnje osnova za vzpostavitev e-arhiva. Kljub vsemu pa je treba povedati, da je digitalizirano arhivsko gra-

divo zaradi obsega dela bistveno slabše kvalitete, kot bi lahko bilo, če bi za digitalizacijo imeli več časa.

Osnovni problem, ki ga je bilo skoraj nemogoče zajezi, so bili izjemni zaostanki in dolge čakalne dobe. Arhivisti (številni med njimi tudi raziskovalci) se zavedajo, da je arhivsko gradivo osnova za znanstvene raziskave in da so raziskovalci pri svojih projektih vezani na roke, v okviru katerih morajo pokazati rezultate. Zato s(m)o delo opravljali, kolikor hitro je bilo mogoče, a se je kljub vsemu pogosto zdelo, da s(m)o arhivsko gradivo zadrževali, zavlačevali in bili zato izpostavljeni kritikam in pritiskom strank.

Aprila 2012 je bil v Arhivu RS sestanek, na katerem so bili povabljeni arhivisti, raziskovalci, pravniki, politologi, predstavniki SOVE, policije in *Ministrstva za notranje zadeve*, kakor tudi *Študijskega centra za narodno spravo*. Namen sestanka je bil izmenjati stališča glede »anonimizacije« in varovanja osebnih podatkov, kot ju določa ZVDAGA. Obstajal je širok konsenz, da je bila »anonimizacija« oziroma način dela v Arhivu RS od druge polovice leta 2011 popolnoma nesprejemljiv, saj je onemogočal normalno delo in je pomenil pristransko obravnavo slovenskih in tujih uporabnikov. Odločeno je bilo, da je treba do določene mere ponovno ravnati kot pred referendumom poleti 2011. Uporabnik v čitalnici Arhiva RS je namreč podpisal posebno izjavo, s katero se je zavezal, da bo varoval osebne podatke, ki jih bo v arhivskem gradivu odkril. Arhivsko gradivo je tako ponovno postalo dostopno za raziskovalne namene. Kljub vsemu je potrebno izpostaviti, da so bili še naprej z omejitvami dostopni osebni dosjeji posameznikov. Arhivisti so še naprej, ko je uporabnik zahteval vpogled v osebni dosje, opravili pregled le-tega (če zanj ni zaprosila oseba, na katero se je nanašal). Če je bilo ugotovljeno, da je oseba mrtva in je od smrti minilo več kot deset let, je postalo arhivsko gradivo dostopno, v nasprotnem primeru šele po posvetovanju in morebitni »anonimizaciji«.

Kljub vsemu je to pomenilo le vmesno rešitev. Novembra 2012 je v Arhivu RS potekal znanstveni posvet z naslovom *Občutljivi osebni podatki v arhivskem gradivu tajnih policij*, udeležila pa sta se ga tudi predstavnika čeških institucij, *Inštituta za preučevanje totalitarnih režimov (Ústav pro studium totalitních režimů)* in *Arhiva varnostnih služb (Archiv bezpečnostních složek)*. Posvet je odgovoril na številna vprašanja glede zakonskih določb in mednarodnih usmeritev ter pričakovanj, hkrati pa opozoril na zagate pri realizaciji. V okviru priprave novele arhivske zakonodaje se je začelo plodno sodelovanje z *Uradom informacijskega pooblaščenca RS*, v začetku leta 2013 pa so bila določena nova navodila za ravnanje

z arhivskim gradivom nekdanjih organov za notranje zadeve. Ta razlikujejo različne vrste uporabnikov (osebni interes, raziskovalni, publicistični interes) in uvajajo različne postopke pri dostopu do arhivskega gradiva ter večjo vlogo pri odločanju o dostopu do arhivskega gradiva dajejo *Arhivski komisiji*. Na tak način naj bi uresničevali željo po raziskovanju slovenske polpretekle zgodovine, čeprav tudi ta pomeni le vmesno fazo. Vsekakor je dolgoročne rešitve potrebno iskati v novi arhivski zakonodaji.

Viri in literatura

Viri

Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije, št. U-II-2/11-11.

Ustava Republike Slovenije, Ur. l. RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03, 69/04 in 68/06.

Neobjavljeni viri

Arhiv RS, Dopis Arhiva RS *Arhivski komisiji* z dne 21. 6. 2011 (št. 012-2/2011/1), str. 1–2. Del dokumentarnega gradiva, ki je nastalo pri poslovanju Arhiva Republike Slovenije.

Arhiv RS, Odgovor *Arhivske komisije* z dne 6. 7. 2011 (št. 012-3/2011/5 b). Del dokumentarnega gradiva, ki je nastalo pri poslovanju Arhiva Republike Slovenije.

Arhiv RS, Dodatno ločeno mnenje Milka Mikole in Andreje Valič Zver z dne, 4. 7. 2011, priloženo odgovoru *Arhivske komisije* z dne 6. 7. 2011 (št. 012-3/2011/5 a). Del dokumentarnega gradiva, ki je nastalo pri poslovanju Arhiva Republike Slovenije.

Arhiv RS, Dopis Arhiva RS *Arhivski komisiji* z dne 10. 8. 2011 (št. 012-1/2010/37), str. 2. Del dokumentarnega gradiva, ki je nastalo pri poslovanju Arhiva Republike Slovenije.

Arhiv RS, Odgovor *Arhivske komisije* z dne 8. 9. 2011 (št. 012-3/2011/10). Del dokumentarnega gradiva, ki je nastalo pri poslovanju Arhiva Republike Slovenije.

Arhiv RS, Mnenje *Arhivske komisije RS* z dne 18. 10. 2011 (št. 012-3/2011/15), str. 3. Del dokumentarnega gradiva, ki je nastalo pri poslovanju Arhiva Republike Slovenije.

Internetni viri

11. nujna seja *Komisije za peticije ter človekove pravice in enake možnosti*, 2. 2., 3. 2., 4. 2 in 10. 2. 2011: <http://www.dz-rs.si>.

17. nujna seja *Odbora Državnega zbora Republike Slovenije za kulturo, šolstvo, šport in mladino*, 1. 2. 2011: <http://www.dz-rs.si>.

Izjava za javnost (3.2.2011), *Mnenje varuha glede zakona o arhivskem gradivu*: www.varuh-rs.si (8.10.2012).

Praksa dostopa do arhivskega gradiva obveščevalnih služb nekdanjih socialističnih (komunističnih) držav: http://www.arhiv.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/1244/5467/.

Sporočilo za javnost SOVE v zvezi z agencijo in arhivskim gradivom SDV (3.2.2011), str. 1: www.vlada.si (8.10.2012).

Časopisi

Dvanajst svetnikov za veto na zakon o arhivskem gradivu. V: *Delo*, 7.2.2011.

Peter Jančič: Državni svet ni ustavil zaprtja arhivov SDV. V: *Delo*, 10.2.2011.

Peter Jančič: Vse kaže na junijski trojni referendum. V: *Delo*, 20.4.2011

Literatura

Alojzij Vrhovec – 80-letnik. V: *Dogovori* (1984), št. 10–11.

Bloch, Marc: *Apologija zgodovine ali zgodovinarjev poklic*. Ljubljana: Studia humanitatis, 1996.

Cankar, Tadej: *Managing the records of the former secret service in the Republic of Slovenia*. Referat na International scientific conference „Colloquia Jerzy Skowronek dedicata“. Varšava, Poljska, 4–5. oktobra 2012, str. 1–10.

Cerar, Miro: Nekateri (ustavno)pravni vidiki načela nediskriminacije. V: *Enakost in diskriminacija. Sodobni izzivi za pravosodje* (ur. Dean Zagorc). Ljubljana: Mirovni inštitut, inštitut za sodobne družbene in politične študije, 2005, str. 21–54.

Cerar, Miro: Varstvo osebnih podatkov – med informacijsko zasebnostjo posameznika in javnim interesom. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja* (ur. Slavica Tovšak). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor, 2006, str. 17–27.

Dornik Šubelj, Ljuba: Nastanek in razvoj organov za notranje zadeve republike Slovenije v obdobju 1945 do 1963. V: *Arhivi* 16 (1993), št. 1–2, str. 78–81.

Dornik Šubelj, Ljuba: Primerjava različnih praks med slovenskimi in tujimi arhivi. V: *Primeri različ-*

nih praks v slovenskih arhivih (ur. Katja Zupanič). Ptuj: Arhivsko društvo Slovenije, 2011, str. 32–37.

Dornik Šubelj, Ljuba: Ustanovitev in delovanje odseka za notranje zadeve pri predsedstvu SNOS. V: *Varnost: strokovni bilten RSNZ* (1986), št. 3–4, str. 157–174.

Dornik Šubelj, Ljuba: Varstvo osebnih podatkov pri vpogledu v osebne dosjeje nekdanje SDV. V: *Arhivi* 30 (2007), št. 1, str. 83–87.

Hacker, Jens: *Der Ostblock. Entstehung, Entwicklung und Struktur*. Baden-Baden: Nomos, 1983.

Jedlitschka, Karsten: Arhiv Stasija – preteklost in sedanost. V: *Primeri različnih praks v slovenskih arhivih* (ur. Katja Zupanič). Ptuj: Arhivsko društvo Slovenije, 2011, str. 24–30.

Kopač, Janez: Državna ureditev in upravno-teritorialni razvoj v Sloveniji (1945–1963). V: *Arhivi* 23 (2000), št. 2, str. 83–105.

Kopač, Janez: Državna ureditev in upravno-teritorialni razvoj v Sloveniji (1963–1994). V: *Arhivi* 24 (2001), št. 1, str. 1–20.

Kopač, Janez: Kodeks arhivske poklicne etike. V: *Arhivi* 26 (2003), št. 1, str. 207–211.

Matič, Dragan: Arhivska javna služba med politiko in stroko. V: *Primeri različnih praks v slovenskih arhivih* (ur. Katja Zupanič). Ptuj: Arhivsko društvo Slovenije, 2011, str. 7–18.

Melik, Jelka: Arhivi in državljani. V: *Arhivi in uporabniki. Arhivi in zgodovinske pisne* (ur. Miran Kafol). Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2001, str. 51–55.

Strehlow, Hannelore: *Der Gefährliche Weg in die Freiheit. Fluchtversuche aus dem ehemaligen Bezirk Potsdam*. Berlin: Brandenburgische Landeszentrale für politische Bildung, 2004.

The European Network of Official Authorities in Charge of the Secret-Police Files. A Reader on their Legal Foundations, Structures and Activities (ur. Reiner Schiller-Dickhurt – Bert Rosentahl). Berlin: Die Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik, 2009.

Vera-Erjavec, Marija: Kodeks etike. V: *Arhivi* 20 (1997), št. 1, str. 14–16.

Wolfrum, Edgar: *Die Mauer. Geschichte einer Teilung*. München: C. H. Beck, 2009.

Žumer, Vladimir: *Arhiviranje zapisov. Priročnik za ravnanje z dokumentarnim in arhivskim gradivom*. Ljubljana: GV založba, 2001.

Zusammenfassung

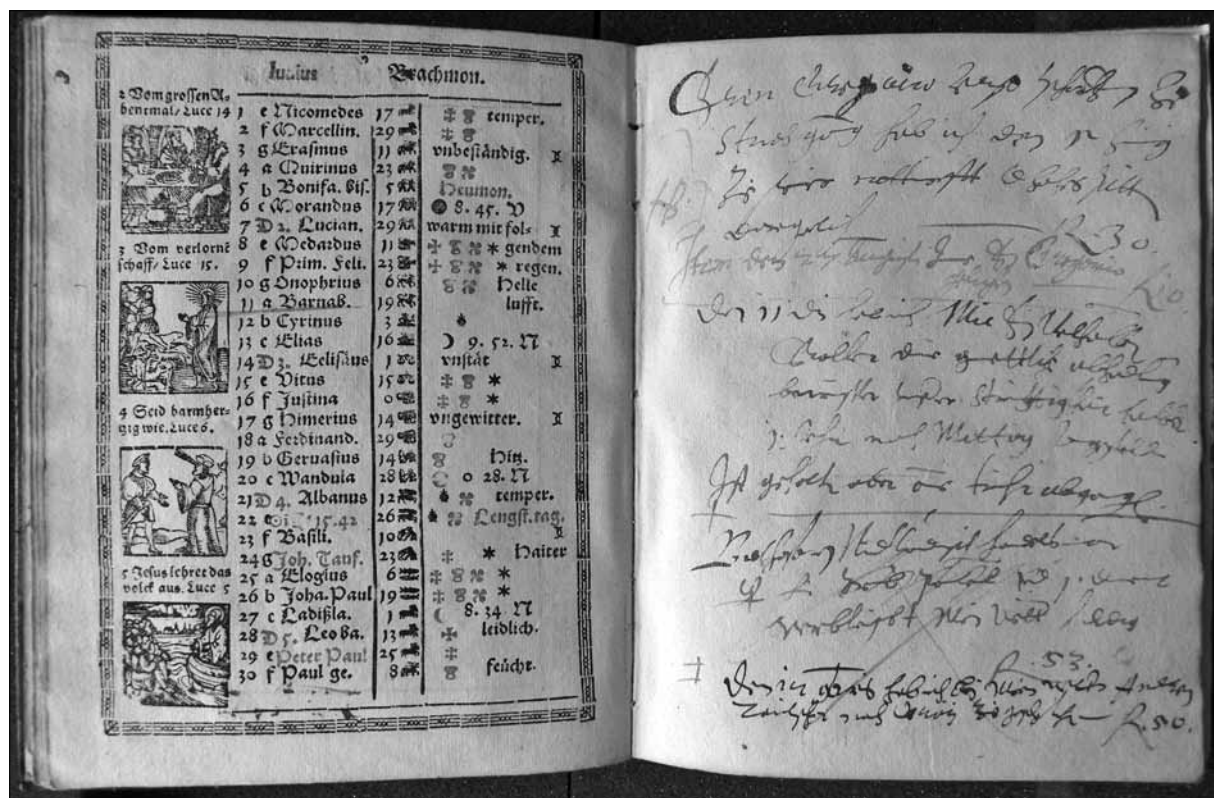
SCHUTZ SENSIBLER PERSÖNLICHER DATEN IN DEM ARCHIVGUT DER EHEMALIGEN GEHEIMPOLIZEI - ZWISCHEN RECHT UND PRAXIS

Dem Archivgut des ehemaligen jugoslawischen Ein-Parteien-Regimes wurde in den letzten Jahren große Aufmerksamkeit geschenkt. Nicht so sehr wegen bahnbrechender neuer historischer Entdeckungen, sondern wegen dem Versuch die Frage zu beantworten, ob die Benutzung des Archivgutes der repressiven Organe des ehemaligen Ein-Parteien-Regimes eingeschränkt werden oder für Forschungszwecke offen sein sollte. Es ist interessant, dass diese Fragen primär nicht von den Archiven beantwortet werden sollten, sondern diese Rolle die Politik und auch die Medien übernahmen.

Es kann nur angenommen werden ob mit der Einrichtung einer speziellen Archiveinrichtung und eines Gesetzes, dass den Zugang zu den Archiven des ehemaligen Ein-Parteien-Regimes regulieren würde, die geschilderten Probleme vermeiden werden könnten. Eine besondere Institution und ein spezielles Gesetz wären bestimmt eine Grundlage für einen angemessenen Schutz des Archivgutes und könnten eine Grundlage für die Forschung schaffen. Allerdings ist es in der jetzigen wirtschaftlichen Situ-

ation, sowie hinsichtlich der relativ geringen Mengen des Archivgutes (im Vergleich zu den Institutionen im Ausland), eher unwahrscheinlich. Es stellt sich auch die Frage ob sich im gegebenen Moment lohnt sich am Ausland ein Vorbild zu nehmen? Beispiele aus dem Ausland sind zwar willkommen, die Einführung von diesen Erfahrungen im slowenischen Raum, aber scheinen eher unwahrscheinlich. Nur zu Anschauungszwecken kann angeführt werden, dass die meisten der spezialisierten ausländischen Archiveinrichtungen verantwortlich für die Archive der ehemaligen repressiven Organe, sehr viel mehr Personal (oft um mehr als das Zehnfache) als das Archiv der Republik Slowenien haben. Dies wiederum wird von speziellen Gegebenheiten abgeleitet, die von Land zu Land unterschiedlich sind.

Die Frage, die sich stellt, ist, was eine optimale Möglichkeit des Schutzes des Archivgutes des ehemaligen jugoslawischen Ein-Parteien-Regimes und der darin enthalten persönlichen Daten wäre. Die bisherige Praxis stieß auf Missbilligung der Mitarbeiter der Archive und der Forschern, weil sie nur einen Kompromiss oder eine Annäherungen an die Rechtsvorschriften darstellte. Deshalb würde eine Änderung der Gesetzgebung im Archivbereich die angespannte Lage beruhigen und auch die Grundlage für eine objektive Bewältigung mit der slowenischen Geschichte ermöglichen.

Vpisi škofa Tavčarja za mesec junij 1587
 (AS 1073, Zbirka rokopisov, 100r, Koledar ljubljanskega škofa Janeza Tavčarja).